

การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ด้วยระบบคิวอาร์โค้ด (QR CODE) เพื่อการรับรู้ข้อมูลแบบพึ่งพาตนเอง วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

ธนวรรษ ดอกจันทร์^{1*} จุฑามาศ สภาชัย¹ สมณิกาญจน์ สามคำนิล¹ ลีตานัน ปิ่นแหวน¹ และ เยาวดี ชัยโชค¹

¹สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

* Thanawat.khing@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบทพื้นที่วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร 2) เพื่อศึกษาการพัฒนาการสื่อความหมายด้วยระบบคิวอาร์โค้ด (QR CODE) ที่สอดคล้องต่อพฤติกรรมกรรับรู้ข้อมูลของนักท่องเที่ยว 3) เพื่อการพัฒนาการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ด้วยระบบคิวอาร์โค้ด (QR CODE) เพื่อการรับรู้ข้อมูลแบบพึ่งพาตนเอง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและปริมาณ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการ ชุมชน และนักท่องเที่ยวชาวไทย รวมจำนวน 41 คน และแบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อการพัฒนาระบบคิวอาร์โค้ด จำนวน 384 คน วิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นศึกษาจากนั้นสังเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการศึกษารายละเอียดเชิงพรรณนา จากการศึกษาพบว่า 1. ในอดีตวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารเป็นมहाเจดีย์แห่งแรกของประเทศไทย ที่มีการบูรณะปฏิสังขรณ์พระสถูปเจดีย์คงมีการกระทำต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้พบว่ามีการผสมผสานกันของศิลปะในแต่ละยุคและการผสมผสานกันทางศิลปกรรมยังทำให้องค์เจดีย์มีเอกลักษณ์แตกต่างจากองค์เจดีย์รูปแบบเดียวกันในประเทศไทยที่สร้างครอบทับกันถึง 3 องค์ 3 ศิลปะ 2. สื่อคิวอาร์โค้ดเป็นสื่อที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวที่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 18 - 29 ปี ใช้งานง่ายสะดวกเหมาะสมกับการเปิดใช้งานผ่านสมาร์ตโฟน (Smart Phone) สามารถใช้งานได้กับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวโดยการสแกนผ่านระบบแอปพลิเคชันไลน์ (Line) เพื่อชมและรับฟังข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว 3. การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ด้วยระบบคิวอาร์โค้ดเพื่อการรับรู้ข้อมูลแบบพึ่งพาตนเองมีการทำระบบคิวอาร์โค้ดที่นักท่องเที่ยวสามารถรับรู้ข้อมูลได้ด้วยตนเอง โดยภายในระบบคิวอาร์โค้ดมีประวัติเกี่ยวกับวัตถุโบราณทั้งหมด 5 จุดสำคัญขององค์พระปฐมเจดีย์ ได้แก่ จุดที่ 1 เรื่องราวประวัติความเป็นมาและข้อมูลทั่วไปขององค์พระปฐมเจดีย์ จุดที่ 2 ประวัติความเป็นมาและเรื่องราวต่าง ๆ ของพระร่วงโรจนฤทธิ์ทางด้านทิศเหนือ จุดที่ 3 ประวัติความเป็นมาและรายละเอียดงานศิลปกรรมต่าง ๆ ภายในวิหารหลวงทางด้านทิศตะวันออก จุดที่ 4 ประวัติความเป็นมาและเรื่องราวต่าง ๆ ของพระพุทธรูปศิลาขาวทางด้านทิศใต้ จุดที่ 5 ประวัติความเป็นมาและเรื่องราวของพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ที่อยู่ภายในวิหารพระนอนทางด้านทิศตะวันตก

คำสำคัญ: : การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ระบบคิวอาร์โค้ด (QR Code) และ วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร

The Development of a Model of Interpretations of Historical Tourism with QR CODE System for Self - Reliance in Information Perception at Wat Phra Pathom Chedi Ratcha Wora Maha Wihan, Muang District, Nakhon Pathom Province

Thanawat Dokchan^{1,*}, Juthamas Sapachai¹, Somnikarn Samkamnil¹,
Sitanun Pinwhan¹ and Yaowadee Chaichoke¹

¹ *Tourism and Hotel Program, Nakhon Pathom Rajabhat University*

**Thanawat.khing@hotmail.com*

Abstract

*The Development of a Model of Interpretations of Historical Tourism with QR CODE System for Self - Reliance in Information Perception at Wat Phra Pathom Chedi Ratcha Wora Maha Wihan, Muang District, Nakhon Pathom Province*The purposes of this research were: 1) to study the area context of Wat Phra Pathom Chedi; 2) to study the development of interpretations with QR CODE system that is consistent with tourists information perception behavior and 3) to develop a model of interpretations of historical tourism with QR CODE system for self - reliance in information perception. This study was a qualitative and quantitative methods. Data were collected from related documents, in - depth interview from people involved in historical tourism in there. The sample was divided into 4 groups, namely government agencies, entrepreneurs, community and Thai tourists, totaling 41 individuals. Furthermore, data on the satisfaction with the developed QR CODE system were collected by distributing copies of questionnaire to 384 (Taro Yamane Theory) Thai tourists. Data were analyzed according to study issues and then synthesized before presentation through descriptive statistics. The results of this research are 1. Wat Phra Pathom Chedi previously was the first pagoda in Thailand, built during until the present. In addition, it was architecturally built under integrated arts of each era and artistic blending, making this pagoda unique and different from the same type of pagodas in Thailand. Its uniqueness can be noticed by the structure of three overlapping pagodas in 3 artist styles. 2. The interpretations using QR CODE system are suitable for tourists with an average age of 18 - 29 years. The developed system is easy to use, convenient and suitable for use via smart phone. In case of extension for tourist, it should be scanned via LINE application to know information about that. And 3. The QR CODE system was developed for self-reliance information perception that consists of useful content, namely: the history of all 5 ancient artifacts as follows: 1st spot is the history and general information; 2nd spot was the history and various stories of Phra Ruang Rotchanarit stationed in the northern direction; 3rd spot was the history and details of fine arts in the Grand Hall of the eastern direction; 4th spot was the history and stories of

the white stone Buddha statue in the southern direction; and 5th spot was the history and stories of the various Buddha statues stationed inside the Wihan of Reclining Buddha in the western direction.

Keywords: Historical Tourism, QR Code System and Wat Phra Pathom Chedi Ratcha Wora Maha Wihan

1. บทนำ

จากสถานการณ์ปี พ.ศ.2561 ตลาดนักท่องเที่ยวต่างชาติเติบโตประมาณร้อยละ 7.1 หรือมีจำนวน 38.12 ล้านคน แม้ว่าในช่วงครึ่งหลังของปีนักท่องเที่ยวต่างชาติจากหลายประเทศชะลอการเดินทางมาเที่ยวในประเทศไทย เนื่องจากปัจจัยเฉพาะที่กระทบในแต่ละกลุ่มของนักท่องเที่ยวที่แตกต่างกันแต่ ในช่วง 2 เดือนสุดท้ายของปี พ.ศ.2561 นักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางท่องเที่ยวในประเทศไทย ทำให้เศรษฐกิจกลับมาฟื้นตัวขึ้นอีกครั้ง เนื่องจากเป็นฤดูกาลท่องเที่ยวที่ทางรัฐบาลไทยได้ออกมาตรการยกเว้นค่าธรรมเนียม Visa on Arrival ให้นักท่องเที่ยวจาก 21 ประเทศ ส่งผลให้มีรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติทั้งปีประมาณ 2.01 ล้านล้านบาท (กรมการท่องเที่ยว. 2561) ซึ่งในขณะเดียวกันจากกระแสความนิยมละครอิงประวัติศาสตร์ที่ทำให้คนไทยสนใจเดินทางท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถานและศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เพิ่มมากขึ้น (ประชาชาติธุรกิจ. 2561) ต่อมาในปี พ.ศ.2562 สำหรับไตรมาสที่ 1 ตลาดนักท่องเที่ยวต่างชาติเที่ยวไทยสามารถขยายตัวเพิ่มขึ้นได้อย่างต่อเนื่องจากปีก่อน โดยมีจำนวนประมาณ 39.00 - 39.80 ล้านคน เติบโตร้อยละ 2.1 - 4.1 จาก ปี พ.ศ.2561 สร้างรายได้มูลค่าประมาณ 2.16 - 2.20 ล้านล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 6.9 - 8.9 จาก ปี พ.ศ.2561 ส่วนนักท่องเที่ยวตลาดหลักของการท่องเที่ยวไทยยังมีแนวโน้มการเติบโตที่ดีขึ้นในอนาคต (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. 2562)

สำหรับนครปฐมเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลางด้านตะวันตกของประเทศไทย ตั้งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำท่าจีนซึ่งเป็นพื้นที่บริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางและเป็นศูนย์รวมอารยธรรมสำคัญที่มีประวัติความเป็นมายาวนานในแผ่นดินสุวรรณภูมิ จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่าเป็นเจดีย์องค์ใหญ่ไม่มีที่ใดเทียบเท่าครั้งเมื่อได้ครองราชย์ จึงโปรดฯ ให้ก่อเจดีย์แบบลังกาครอบองค์เดิมไว้ โดยให้ชื่อว่า “พระปฐมเจดีย์” (สำนักงานจังหวัดนครปฐม, 2559) องค์พระปฐมเจดีย์เป็นปูชนียสถานที่เก่าแก่และเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวจังหวัดนครปฐม นอกจากนี้ยังได้รับการยกย่องว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่ได้รับความนิยมมากอีกแห่งหนึ่งในประเทศไทย จึงให้นักท่องเที่ยวทุกภูมิภาคพากันหลั่งไหลเข้ามาเยี่ยมชมความงดงามและเรื่องราวที่ยังคงมีการถ่ายทอดจากอดีตสู่ปัจจุบันขององค์พระปฐมเจดีย์

ดังนั้นจึงเกิดแนวคิดในการนำเทคโนโลยีเข้ามาพัฒนาให้ตรงกับพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวเพื่อให้สามารถเรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับประวัติขององค์พระปฐมเจดีย์อย่างทั่วถึง อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มช่องทางการรับรู้ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์บริเวณองค์พระปฐมเจดีย์ได้อย่างสะดวกสบาย สามารถทำได้ด้วยตนเองผ่านทางเทคโนโลยีที่ทันสมัย ด้วยวิธีการใช้โทรศัพท์มือถือถือในการสแกน (Scan) คิวอาร์โค้ด (QR CODE) เพื่อสาระความรู้ ความบันเทิงในการเข้าชมแหล่งท่องเที่ยวและสนับสนุนการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์โดยจังหวัดนครปฐมถือเป็นอีกหนึ่งจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวคุณค่าทางประวัติศาสตร์

2. วัตถุประสงค์จากการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทพื้นที่วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรวิหาร
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาการสื่อความหมายด้วยระบบ QR CODE ที่สอดคล้องต่อพฤติกรรมการรับรู้ข้อมูลของนักท่องเที่ยว
3. เพื่อการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ด้วยระบบ QR CODE เพื่อการรับรู้ข้อมูลแบบพึ่งพาตนเอง

3. วิธีการดำเนินงานวิจัย

3.1 กลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา

การวิจัยนี้ได้ศึกษากลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลัก 2 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 การใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่อาศัยอยู่ในบริเวณรอบวัดพระปฐมเจดีย์ฯ ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และนักท่องเที่ยว โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวนทั้งหมด 41 คน กลุ่มที่ 2 ผู้วิจัยได้ใช้การแจกแบบสอบถามความพึงพอใจเกี่ยวกับการพัฒนาระบบ QR CODE ให้แก่นักท่องเที่ยวด้วยวิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental-Sampling) จำนวน 384 ชุด ตามแนวคิดทฤษฎีของ ทาโร ยามาเน่

3.2 เครื่องมือและการหาคคุณภาพเครื่องมือ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method) ซึ่งที่ได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของข้อมูลระดับทฤษฎี เพื่อออกแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสอบถามในประเด็นที่เกี่ยวข้อง กับผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ และนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ผู้วิจัยยังใช้แบบสังเกตร่วม (Participant Observation) คือ การพิจารณาจากสภาพทั่วไปของพื้นที่องค์พระปฐมเจดีย์ฯและบริเวณชุมชนโดยรอบกับผู้ประกอบการ เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีของนักท่องเที่ยว เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และข้อมูลจากทฤษฎี เพื่อหาความใกล้เคียงและสอดคล้องกันในการสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และเอกสารที่ได้ทำการศึกษา มา และหาคุณภาพเครื่องมือด้วยการให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องตามเนื้อหา โครงสร้างของแบบสอบถาม นำมาปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ด้วยวิธีหาค่าดัชนีค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ของแบบสอบถาม (IOC) ถ้าค่าดัชนีความสอดคล้องมีค่ามากกว่า 0.5 จึงสามารถนำแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามไปใช้ในการเก็บและรวบรวมข้อมูล

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ เช่น ข้อมูลพื้นฐานขององค์พระปฐมเจดีย์ แนวคิดและทฤษฎีการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยว แนวคิดและทฤษฎีด้านการรับรู้ แนวคิด และทฤษฎีการสื่อความหมายของ QR Code และ Short URL รหัสคิวอาร์ (QR CODE) เป็นต้น

ขั้นที่ตอน 2 พัฒนาแบบสัมภาษณ์และการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก 5 ประเด็น ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบสัมภาษณ์ ข้อมูลทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยว ปัจจัยพื้นฐานด้านแหล่งท่องเที่ยว การรับรู้ผ่านกระบวนการสื่อความหมายด้วยระบบ QR CODE และการสื่อความหมายด้วยระบบ QR CODE จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ และนำไปพัฒนาเป็นสื่อคิวอาร์โค้ด

ขั้นตอนที่ 4 พัฒนาแบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อคิวอาร์โค้ดใน 7 ประเด็น ได้แก่ ข้อมูลประชากร ข้อมูลด้านพฤติกรรมนักท่องเที่ยว ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยทางการท่องเที่ยว ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้งานระบบ QR CODE ความเหมาะสมของรูปแบบฐานข้อมูล (วีดีโอ) ในระบบ QR CODE และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อระบบ QR CODE แล้วนำไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายจำนวน 392 คน

ขั้นตอนที่ 5 นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสรุปผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและสังเกตการณ์มาวิเคราะห์ข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันจากบุคคลหลายคน รวมทั้งการนำมาบรรยายเป็นบทความตามประเด็นที่ใช้การสัมภาษณ์นำมาตีความด้วยหลักและเหตุผลสร้างข้อสรุปเพื่อตอบคำถามในประเด็นคำถาม โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามตามสูตรของ Taro Yamane ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและการจำแนกระดับความพึงพอใจ และนำข้อมูลที่ได้จากแบบสังเกตการณ์มานำเสนอในรูปแบบเชิงพรรณนา (Content Analysis) โดยนำค่าเฉลี่ยที่ได้เปรียบเทียบกับคะแนนตามเกณฑ์ของเบสท์ (Best, 1981) ดังนี้ คะแนนเฉลี่ย 4.51 - 5.00

หมายความว่านักท่องเที่ยวมีระดับความพึงพอใจมากที่สุด คะแนนเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายความว่านักท่องเที่ยวมีระดับความพึงพอใจมาก คะแนนเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายความว่านักท่องเที่ยวมีระดับความพึงพอใจปานกลาง คะแนนเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายความว่านักท่องเที่ยวมีระดับความพึงพอใจน้อย และ คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายความว่านักท่องเที่ยวมีระดับความพึงพอใจน้อยที่สุด

4. ผลการวิจัย

การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ด้วยระบบคิวอาร์โค้ด เพื่อการรับรู้ข้อมูลแบบพึ่งพาตนเอง วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม จากผลการศึกษพบว่า

1. ข้อมูลบริบทของพื้นที่วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เป็นเจดีย์องค์แรกเกิดขึ้นในยุคที่พระพุทธศาสนาเริ่มเข้ามาเผยแผ่ยังดินแดนสุวรรณภูมิช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 3 - 4 มีอายุยาวนานกว่า 2,000 ปี เป็นศูนย์รวมทางจิตใจที่สำคัญแห่งหนึ่งของพุทธศาสนิกชน อีกทั้งยังได้รับพระราชศรัทธาจากพระมหากษัตริย์ในการบูรณปฏิสังขรณ์มาหลายยุคหลายสมัย โดยการบูรณปฏิสังขรณ์เริ่มตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา จนกระทั่งวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารได้รับการขนานนามและยกย่องให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมทางการท่องเที่ยวที่ทรงคุณค่าและสำคัญแห่งหนึ่ง เป็นสัญลักษณ์สะท้อนความเจริญรุ่งเรืองของศิลปกรรมในแต่ละยุคสมัย คือเจดีย์ศิลปะคุปตะแบบอินเดียสมัยทวารวดี เจดีย์ศิลปะลพบุรีแบบขอมโบราณสมัยอยุธยาตอนปลาย เจดีย์ศิลปะสุโขทัยแบบลังกา โดยเป็นองค์เจดีย์ที่สูงและมีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทยที่ประดับตกแต่งด้วยกระเบื้องเคลือบสีเหลืองทองทั้งยังมีวิหารทั้งสี่ทิศ เรียกว่า “สังเวชนียสถาน” คือ วิหารประสูติ อยู่ด้านทิศเหนือและประดิษฐานพระร่วงโรจนฤทธิ์ วิหารตรัสรู้ หรือ วิหารหลวง ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกภายในประดิษฐานพระพุทธสิหิงค์ วิหารปฐมเทศนาอยู่ด้านทิศใต้ประดิษฐานพระพุทธรูปปางเทศนาต่อเหล่า ปัญจวคีย์ทั้ง 5 และวิหารปรีณิพานอยู่ด้านทิศตะวันตกประดิษฐานพระพุทธไสยาสน์ ซึ่งล้วนเป็นอัตลักษณ์ที่ทำให้วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่มีความโดดเด่นและมีศิลปกรรมหลากหลายรูปแบบหาที่เปรียบได้ยาก โดยนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารส่วนมากมีความต้องการที่จะรับรู้ข้อมูลประวัติศาสตร์ขององค์พระปฐมเจดีย์

2. สื่อคิวอาร์โค้ด (QR CODE) ที่สอดคล้องต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ข้อมูลด้านประชากรพบว่านักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร มีอัตราส่วนผู้ชายและผู้หญิงที่ 50% เท่ากัน มีช่วงอายุที่ 18 - 29 ปี คิดเป็น 41.8% รองลงมาคือช่วงอายุ 30 - 59 ปี ที่ 29.3% การศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีคิดเป็นร้อยละ 40.3% อาชีพของนักท่องเที่ยวที่พบมากที่สุดคือ นักศึกษา คิดเป็น 18.6% โดยมีวัตถุประสงค์ของการเดินทางคือท่องเที่ยวเนื่องในงานเทศกาล คิดเป็น 44.4% รองลงมาคือ เพื่อพักผ่อน 33.7% ด้านความพึงพอใจด้านแหล่งท่องเที่ยว พบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจมากที่สุดในเรื่องของแหล่งท่องเที่ยวมีความน่าสนใจ ที่ค่าเฉลี่ย 4.7 และแหล่งท่องเที่ยวมีเอกลักษณ์เฉพาะ ที่ค่าเฉลี่ย 4.64 ด้านความพึงพอใจเกี่ยวกับปัจจัยทางการท่องเที่ยว พบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุดในเรื่องของ กิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว ที่ค่าเฉลี่ย 4.54 รองลงมาคือ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวก และสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 4.52 ความพึงพอใจเกี่ยวกับการใช้งานระบบ QR CODE พบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจมากที่สุดในเรื่อง ระบบ QR CODE สะดวกและใช้งานง่ายที่ค่าเฉลี่ย 4.58 รองลงมาคือขนาดของฐานข้อมูล (วีดีโอ) มีความเข้าใจง่าย และสะดวกที่ค่าเฉลี่ย 4.57 ส่วนความเหมาะสมของรูปแบบฐานข้อมูล (วีดีโอ) ในระบบ QR CODE การใช้เสียงประกอบ คิดเป็นร้อยละ 4.57 การรับรู้ข้อมูลใหม่ๆ คิดเป็นร้อยละ 4.56 การใช้ภาษาที่เหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 4.55 การใช้สีดึงดูดความสนใจ คิดเป็นร้อยละ 4.52 การใช้สีสื่ออารมณ์ความรู้สึก คิดเป็นร้อยละ 4.51 การใช้เสียงดนตรี คิดเป็นร้อยละ 4.51 และระยะเวลาของวีดีโอมีความเหมาะสม (ไม่เกิน 5 - 7 นาที) คิดเป็นร้อยละ 4.51 และ

3. การพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ด้วยระบบ QR CODE วัดพระปฐมเจดีย์ฯ พบว่าระบบ QR CODE เป็นสื่อที่เข้าถึงได้ง่าย มีการตอบสนองที่รวดเร็วโดยการที่จะนำมาใช้ในการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ภายในระบบ QR CODE ต้องมีองค์ประกอบที่ดีมีรูปภาพประกอบที่สวยงาม มีสีสันสดใส มีเสียงพากย์ชัดเจนน่าฟัง มีการเรียงลำดับเรื่องที่น่าสนใจชวนให้ติดตาม พร้อมกับการใช้ภาษาที่สุภาพเข้าใจได้ง่าย อาจเพิ่มสัญลักษณ์แทนคำพูดที่เพื่อให้เข้าใจได้ง่าย และระวังการใช้คำไม่ควรใช้คำซ้ำหรือววน ไม่ใช้ศัพท์แสดงมากจนเกินความจำเป็น ในการนำเสนอต้องมีการใส่อารมณ์และความรู้สึกของผู้พากย์ เสียงบรรยาย เพื่อเชิญชวนและดึงดูดให้ผู้รับชมวิดีโอ การสร้างอารมณ์ร่วมคล้อยตามและกระตุ้นให้อยากรับรู้ข้อมูลเชิงเท็จจริงของแต่ละบริเวณ โดยจะต้องนำเสนอให้เห็นถึงประวัติความเป็นมาขององค์พระปฐมเจดีย์ ความสำคัญของพระพุทธรูปทั้งสี่ทิศ อีกทั้งวิดีโอควรมีความยาวที่เหมาะสมไมยาวหรือสั้นจนเกินไปด้วยเวลาเฉลี่ยไม่เกิน 5 – 7 นาที

5. สรุปผล

สรุปผลการวิจัยครั้งนี้ นักท่องเที่ยวอยากให้มีการนำเสนอผ่านระบบ QR CODE เนื่องจากเป็นเทคโนโลยีที่ทันสมัยในยุคปัจจุบัน สำหรับการนำเสนอควรมีองค์ประกอบที่มีคุณภาพของสื่อ มีรูปภาพประกอบที่สวยงาม มีสีสันสดใส น่าสนใจ มีจุดเด่นทั้งภาพ เสียง การเล่าเรื่อง มีการตัดต่อลำดับเรื่องที่น่าสนใจชวนให้ติดตาม การนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ ควรมีความแปลกใหม่ น่าสนใจ รวมถึงการนำคลิปวิดีโอภาพเคลื่อนไหวมากกว่าเป็นสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อให้เกิดความเพลิดเพลิน โดยการนำเสนอต้องสื่อให้ทราบถึงเรื่องราวประวัติความเป็นมาขององค์พระปฐมเจดีย์ ความสำคัญของพระพุทธรูปทั้งสี่ทิศ ผ่านระบบ QR CODE ที่พัฒนาขึ้นควรมีข้อมูลประวัติองค์พระปฐมเจดีย์ฯ และข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุโบราณ ทั้งหมด 5 จุดสำคัญดังนี้ จุดที่ 1 เรื่องราวประวัติความเป็นมาและข้อมูลทั่วไปขององค์พระปฐมเจดีย์ จุดที่ 2 ประวัติความเป็นมาและเรื่องราวต่าง ๆ ของพระร่วงโรจนฤทธิ์ทางด้านทิศเหนือ จุดที่ 3 ประวัติความเป็นมาและรายละเอียดงานศิลปกรรมต่าง ๆ ภายในวิหารหลวงทางด้านทิศตะวันออก จุดที่ 4 ประวัติความเป็นมาและเรื่องราวต่าง ๆ ของพระพุทธรูปศิลาขาวทางด้านทิศใต้ จุดที่ 5 ประวัติความเป็นมาและเรื่องราวของพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ที่อยู่ภายในวิหารพระนอนทางด้านทิศตะวันตก

6. การอภิปรายผล

จากการศึกษาวัตถุประสงคที่ 1 พบว่า ในอดีตวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารเป็นมหาเจดีย์แห่งแรกของประเทศไทยที่สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชกษัตริย์แห่งอินเดียที่มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้ามาครั้งแรกบริเวณประเทศไทยในสมัยทวารวดี ต่อมามีการบูรณปฏิสังขรณ์พระสถูปเจดีย์ ที่มีการกระทำต่อเนื่องกันในสมัยรัชกาลที่ 4 จนถึงปัจจุบัน อีกทั้งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมทางการท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่ง สอดคล้องกับแหล่งข้อมูลที่ปรากฏในวรรณกรรมของพระครูสุธีเจติยานุกูล (2556) ที่กล่าวไว้ว่า วัดพระปฐมเจดีย์ฯ เป็นเจดีย์องค์แรกในดินแดนสุวรรณภูมิและมีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของพุทธศาสนาในสมัยทวารวดีที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งพระสมณะทูตมาเผยแผ่ศาสนาในประเทศไทยในช่วงแรกถูกสร้างเป็นพระเจดีย์ทรงบาตรคว่ำหรือทรงสาญจีตามแบบของพระเจดีย์ในประเทศอินเดีย นอกจากนี้จากฐานข้อมูลของคณะพระวัดพระปฐมเจดีย์วรมหาวิหาร (2548) และพระพรหมเวท (2562) ได้อธิบายไว้ว่าพื้นที่วัดพระปฐมเจดีย์ฯ เป็นสัญลักษณ์สะท้อนความเจริญรุ่งเรืองของศิลปกรรมในแต่ละยุคสมัยและการผสมผสานกันทางศิลปกรรมยังทำให้องค์เจดีย์มีอัตลักษณ์แตกต่างจากองค์เจดีย์รูปแบบเดียวกันในประเทศไทย คือเป็นองค์เจดีย์ที่สร้างครอบทับกันถึง 3 องค์ 3 ศิลปะ เป็นองค์เจดีย์ที่มีขนาดใหญ่และสูงที่สุดในประเทศไทย เหมาะแก่การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่มีความเก่าแก่ทั้งในด้านศิลปกรรมและด้านประวัติศาสตร์ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของกรมการท่องเที่ยว (2557) และสุนา ผาด่านแก้ว (2556) ที่ได้อธิบายถึงความสำคัญและคุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีทั้งสถานที่ที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้นและมีความผูกพันทางด้านจิตใจกับคนในปัจจุบันและอดีตเพื่อชื่นชมและเพลิดเพลิน

ในสถานที่ท่องเที่ยวได้ความรู้ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในพื้นที่นั้น ๆ บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและการมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม

การศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังวัดพระปฐมเจดีย์ฯ เป็นเพศชายและเพศหญิงที่ 50% เท่ากัน โดยช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 18 - 29 ปี ซึ่งมีระดับการศึกษาเฉลี่ยอยู่ในระดับปริญญาตรีเป็นส่วนใหญ่และมีอาชีพนักศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อมาเที่ยวชมงานเทศกาลประจำปีและมาพักผ่อน ซึ่งสอดคล้องกับปราณี ต้นประยูร และกิติมา ทามาลี (2561) ได้กล่าวไว้ว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เดินทางท่องเที่ยวยังแหล่งประวัติศาสตร์ มีอายุระหว่าง 20 - 30 ปี สถานภาพโสด การศึกษาระดับปริญญาตรี ประกอบอาชีพนักเรียนนักศึกษา อีกทั้งพบว่านักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังวัดพระปฐมเจดีย์ฯ มีความพึงพอใจในด้านแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่น่าสนใจ รวมไปถึงปัจจัยที่เป็นสาเหตุในการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว มีกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวก มีสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว และที่พักบริเวณโดยรอบบริเวณวัดพระปฐมเจดีย์ฯ มีเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับพยอม ธรรมบุตร (2559), เกิดชาย ช่วยบำรุง (2552) และ Dickman (2016) ที่ได้กล่าวไว้ว่าปัจจัยที่สำคัญต่อการท่องเที่ยวแบ่งเป็น 5 ประเภทดังนี้ 1.การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 2.การมีที่พักแรมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว 3.แหล่งท่องเที่ยว 4.กิจกรรมการท่องเที่ยว และ 5.บริการเบ็ดเตล็ดทั้งหมดที่มีให้นักท่องเที่ยว อาทิ บริการด้านร้านอาหาร ร้านค้า ร้านขายของที่ระลึก ห้องสุขา ฯลฯ นอกจากนี้ยังพบว่า QR CODE ที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวสามารถใช้งานได้นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกเหมาะสมกับการเปิดใช้งานผ่านสมาร์ตโฟน (Smart Phone) โดยการสแกนผ่านระบบแอปพลิเคชันไลน์ (Line) เพื่อชมและรับฟังข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับวิศุภชัย ชัยช่วย (2560) ที่พบว่าสื่อที่มีการใช้งานมากที่สุดอันดับ 1 คือ แอปพลิเคชันไลน์ Line เนื่องจากใช้งานง่าย

การศึกษาดตามวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่าการพัฒนารูปแบบการการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ด้วยระบบคิวอาร์โค้ด (QR CODE) เพื่อการรับรู้ข้อมูลแบบพึ่งพาตนเอง วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐมควรมีประวัติเกี่ยวกับวัตถุโบราณทั้งหมด 5 จุดสำคัญขององค์พระปฐมเจดีย์ ดังนี้ จุดที่ 1 เรื่องราวประวัติความเป็นมาและข้อมูลทั่วไปขององค์พระปฐมเจดีย์ จุดที่ 2 ประวัติความเป็นมาและเรื่องราวต่าง ๆ ของพระร่วงโรจนฤทธิ์ทางด้านทิศเหนือซึ่งสอดคล้อง จุดที่ 3 ประวัติความเป็นมาและรายละเอียดงานศิลปกรรมต่าง ๆ ภายในวิหารหลวงทางด้านทิศตะวันออก จุดที่ 4 ประวัติความเป็นมาและเรื่องราวต่าง ๆ ของพระพุทธรูปศิลาขาวทางด้านทิศใต้ จุดที่ 5 ประวัติความเป็นมาและเรื่องราวของพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ที่อยู่ภายในวิหารพระนอนทางด้านทิศตะวันตก โดยระบบ QR CODE นั้นนอกจากมีข้อมูลพื้นฐานดังกล่าวแล้วควรมีสี่พื้นหลัง ซึ่งสีแต่ละสีให้ความรู้สึก ไม่เหมือนกัน บางสีทำให้เกิดความรู้สึกสงบ บางสีทำให้เกิดความรู้สึกตื่นเต้น ร้อนแรงซึ่ง QR CODE ที่เหมาะสมควรมีรูปภาพและภาพเคลื่อนไหวที่เห็นทุกจุดได้ชัดเจน ภาพพื้นหลังสีเหลือง (RGB = R:255, G:207 B:1), (HSL = H:34, S:255, L:128) และสีครีม (RGB = R:255, G:255, B:121), (HSL = H:42, S:255, L:188) เป็นหลักเนื่องจากสีเหลืองให้ความรู้สึกสว่างสดใส ความมีพลังวังชาความเป็นหนุ่มสาว ความร่าเริง เบิกบาน และสีครีม ให้ความรู้สึกความใหม่ ความสะอาด ความสุขภาพ ซึ่งสอดคล้องกับผกามาศ ผงงแก้ว (2553) ได้กล่าวไว้ว่าสีมีอิทธิพลต่อจิตใจของมนุษย์ ให้ความรู้สึกไม่เหมือนกัน บางสีทำให้เกิดความรู้สึกสงบ บางสีทำให้เกิดความรู้สึกตื่นเต้น ร้อนแรง บางสีทำให้เกิดความรู้สึกหงุดหงิด รำคาญ มีทั้งสีสดใส สีสว่าง และสีที่มองดูแล้วเกิดความรู้สึกแห้งแล้งไม่มีชีวิตชีวา การใช้สีให้มีผลต่อจิตใจมนุษย์จึงต้องใช้อย่างเหมาะสมกับอิทธิพลของสีแต่ละสีโดยคำนึงถึงเวลา และโอกาสของการใช้ด้วย จึงจะได้ผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย นอกจากนี้มีข้อมูลพื้นฐาน สีพื้นหลัง พร้อมกับตัวอักษรที่สามารถอ่านและเข้าใจ ได้ง่าย มีลักษณะเด่นกว่าภาพพื้นหลังอย่างชัดเจน ตัวอักษรที่ควรใช้ในการนำเสนอ ด้วยรูปแบบ Ekkamainew ที่มีขนาด 16 - 18 และ 2006_iannnnk ที่มีขนาด 16 - 24 พร้อมใช้เสียงบรรยายและดนตรีควบคู่กันระหว่าง การดำเนินการของวีดีโอ สอดคล้องกับการศึกษาของอรรถวรรณ พิลาธนโสภา (2558) ที่ได้อธิบายไว้ว่าซึ่งเสียงที่ใช้ในภาพยนตร์หรือวีดีโอ แบ่งออกได้เป็น 2 ชนิด ดังนี้ 1) เสียงสนทนา (dialogue) เป็นบทสนทนาหรือการโต้ตอบกันระหว่างตัวแสดง เป็นการแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก ตลอดจนอารมณ์ของตัวแสดง 2) เสียงบรรยาย (commentary) ทำหน้าที่ให้ข่าวสารเพิ่มเติมในส่วนที่ภาพไม่ได้นำเสนอ เป็น

การอธิบายเรื่องราวต่าง ๆ ที่ภาพไม่สามารถบอกได้หมด นอกจากนี้ยังเป็นการเน้นจุดสำคัญหรือช่วยเชื่อมโยงฉากและเวลาในภาพยนตร์ได้ช่วยให้ผู้ชมได้รับข้อมูลเพิ่มเติม รวมทั้งยังช่วยให้เข้าใจในภาพยนตร์หรือวิดีโอได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสร้างบรรยากาศ ผู้สร้างภาพยนตร์นิยมใช้เสียงดนตรีมาดึงดูดอารมณ์ของผู้ชมให้คล้อยตามไปกับเรื่องราวในภาพยนตร์ ซึ่งวิธีนี้มีระยะเวลาอยู่ระหว่าง 5 – 7 (คณะกรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชาการสร้างสรรค์และการผลิตภาพยนตร์เบื้องต้น, 2544)

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 การนำไปใช้ประโยชน์

การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ใช้แนะนำนักท่องเที่ยวในขั้นต้นได้และนักท่องเที่ยวสามารถรับรู้ข้อมูลแบบพึ่งพาตนเองผ่าน ด้วยระบบ QR CODE เพื่อง่ายต่อการเรียนรู้และศึกษาข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับวัตถุโบราณทั้งหมด 5 จุดสำคัญขององค์พระปฐมเจดีย์ และดึงดูดให้นักท่องเที่ยวหันมาสนใจการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เพิ่มมากขึ้น

7.2 สำหรับในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยการพัฒนาโดยการจัดทำ QR CODE เพื่อสื่อความหมายประวัติ ความเป็นมาและความสำคัญตามจุดต่าง ๆ โดยรอบบริเวณองค์พระปฐมเจดีย์เป็นภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาพม่า เป็นต้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้เกิดการเรียนรู้ และตระหนักถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร เพื่อเป็นโมเดลสำหรับหลากหลายเชื้อชาติ

2. ควรศึกษาวิจัยในเรื่องของแนวทางการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายของกิจกรรมภายในแหล่งท่องเที่ยวขององค์พระปฐมเจดีย์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมกับกิจกรรมภายในองค์พระปฐมเจดีย์ทุกกิจกรรมทำให้มีภาพลักษณ์ที่ดีและเด่นชัดขึ้น

3. ควรศึกษาวิจัยในเรื่องของการพัฒนาเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ จังหวัดนครปฐม เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์มีความน่าสนใจและเป็นทางเลือกให้นักท่องเที่ยวได้ตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว

8. เอกสารอ้างอิง

- กรมการท่องเที่ยว. (2557). **คู่มือการตรวจประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 2: กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- คณะกรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชาการสร้างสรรค์และการผลิตภาพยนตร์เบื้องต้น. (2544). **การสร้างสรรคและการผลิตภาพยนตร์เบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 13: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- คณะพระวัดพระปฐมเจดีย์ฯ. (2546). **ประวัติวัดในจังหวัดนครปฐม**. กรุงเทพฯ: บริษัท ออนป้า จำกัด.
- ทิพาพร ไตรบรรณ. (2557). **แนวทางการพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม**. (วิทยานิพนธ์ปริญญาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม).
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2552). **การศึกษาองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่มีผลต่อความยั่งยืนทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเขาสันหนอก้าว(อุทยานแห่งชาติเขาแหลม)**. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร).
- ปราณี ต้นประยูร และกิติมา ทามาลี. (2561). **การจัดการการท่องเที่ยวอยุธยาเมืองมรดกโลก**. วารสารไลยอลงกรณ์ปริทัศน์. ปีที่: 8 ฉบับที่: 3 ,2561. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา).

- ผกามาศ ผจญแก้ว. (2553). การศึกษาค่าสีทางการพิมพ์บนกระดาษจากการพิมพ์ระบบออฟเซต. พูนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- พยอม ธรรมบุตร. (2559). เอกสารประกอบการสอน สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ).
- พระพรหมเวที. (2562). **ปฐมมนต์**. พิมพ์ครั้งที่: 16 กาญจนบุรี: สหายพัฒนาการพิมพ์.
- วิศปต์ย์ ชัยช่วย. (2560). การใช้LINEของผู้สูงอายุ: การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา. 10(1). 905 – 918.
- สุภา ผาด่านแก้ว. (2556). ศักยภาพของท้องถิ่นต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ วัดขุนพนม ตำบลบ้านเกาะ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช. (วิทยานิพนธ์ปริญญาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช).
- อรวรรณ ปิลันธน์โอวาท. (2558). การพัฒนาเทคนิคการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวด้วยรหัสคิวอาร์. (วิทยานิพนธ์ปริญญาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี).
- Best, J.W. (1981). *Research in Education*. New Jersey: Prentice – Hall.
- Dickman. (2016). พฤติกรรมนักท่องเที่ยวชาวไทย ในการท่องเที่ยวเชิงศาสนา พระธาตุประจำวันเกิด จังหวัดนครพนม. **สำนักวิทยบริการ: มหาวิทยาลัยขอนแก่น**.
- บุญยี่ง คงอาชาภัทร และคณะ. (2561). การทำการตลาดกับกลุ่มผู้สูงอายุ. 13 พฤศจิกายน 2562 จาก <https://www.ryt9.com/s/prg/2881728>.
- ประชาชาติธุรกิจ. (2561). กระแสการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์. ค้นเมื่อ 7 สิงหาคม 2562 จาก <https://www.prachachat.net/tourism/news-136804>.
- ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2562). กระแสการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ปี 2561. ค้นเมื่อ 7 สิงหาคม 2562 จาก <https://www.kasikornbank.com/th>.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม. (2557). ม.ป.ป. **องค์พระปฐมเจดีย์**. ค้นเมื่อ 7 สิงหาคม 2562 จาก <http://www.nakhonpathom.go.th/content/history>.